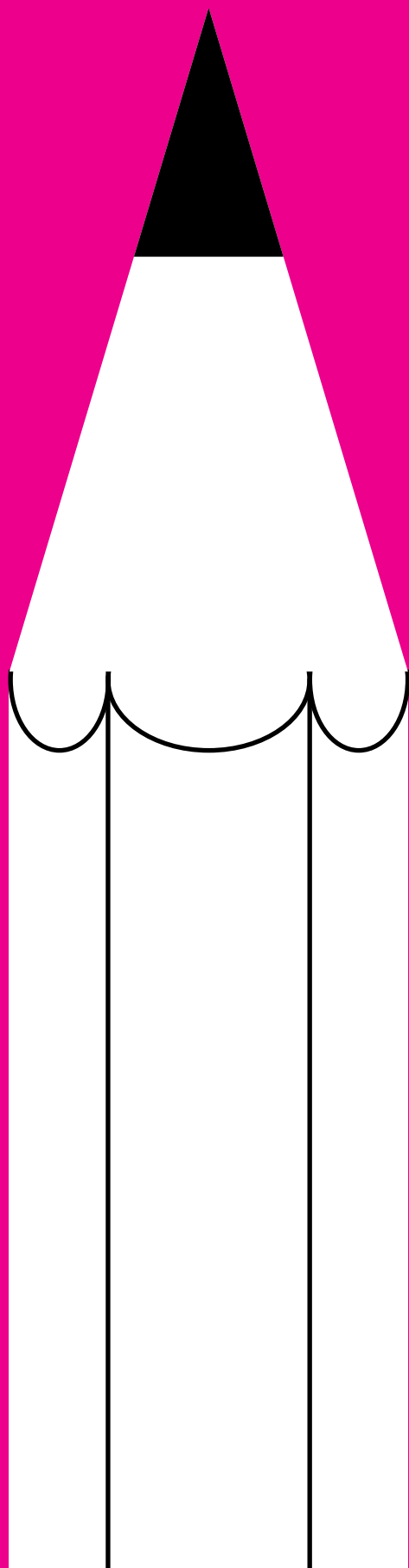

Undervisa i yrkessvenska

En lärarhandledning

Sofi Tegsveden Deveaux

Branschföreningen Energiföretagen Sverige beviljades under 2021 statsbidrag för att säkerställa slutförandet av ett jobbspår inom kraft- och fjärrvärme. En av insatserna i jobbspåret var en arbetspraktik och inom ramen för denna beviljades ytterligare statsbidrag för att undervisa praktikanterna i svenska samtidigt som man lade stor vikt vid att fånga upp och bemöta de utmaningar som arbetsgivarna upplevde utifrån språkförbistringar. Uppdraget genomfördes av Sofi Tegsveden Deveaux från LYS förlag och resulterade i fyra olika best practice-dokument, varav detta är ett, avsedda att spridas vidare för kunskapsöverföring.

De uppgifter och mallar som finns i det här materialet får kopieras, användas och modifieras av undervisande lärare i yrkessvenska.

Innehållsförteckning

Hur ska du använda det här materialet?	4
Utgångspunkter	5
Vad ingår i yrkessvenska för drifttekniker inom fjärrvärme?	8
Muntlig nivåtestning	9
Skriftlig nivåtestning	12
Vilka behov har deltagarna?	15
Dagbok på jobbet	17
Upplägg	21
Språk- och ambitionsnivåer	26
Uttal	27
Hörförståelse	34
Radioinslag	35
Läsförståelse	37
Använda egna ord för att sammanfatta något du läst eller hört	42
Svensk arbetsplatskultur	46
Valideringsuppgifter	51
Relevanta språkmissar	57
Förklara ord	60
Ställa frågor	61
Avslutning	62

Hur ska du använda det här materialet?

Det här är en lärohandledning där du som ska undervisa i yrkessvenska kan ta inspiration, lärdomar och kopieringsunderlag.

Undervåren 2021 fick jag på uppdrag av Energiföretagen undervisa fem praktikanter i yrkessvenska med inriktning drifttekniker inom fjärrvärme. Innehållet i det här dokumentet kommer från det arbete och de lärdomar jag gjort under den perioden.

Materialet är skrivet för undervisning i yrkessvenska för drifttekniker på kraftvärmeverk, men mycket av innehållet kan vara relevant även för dig som undervisar vuxna invandrare inom andra yrkesområden. Om du undervisar någon annan yrkesgrupp kan du ta delar av innehållet, till exempel den muntliga uppgiften på sidan 10 eller skrivuppgiften på sidan 13, och byta ut temat och några av orden så att det passar dina kursdeltagare.

Uppgifterna finns också tillgängliga som Word-dokument, så att du kan ändra, klippa och klistra när du förbereder dina lektioner.

Det är inte tänkt att uppgifterna ska göras i en viss ordning, även om jag själv har som grundprincip att börja med uttal, eftersom jag då kan hänvisa tillbaka till det under kursens gång.

Ibland kan det vara ensamt att vara lärare och därför hoppas jag att det här materialet kan vara gott sällskap på vägen.

Lycka till!

Sofi Tegsveden Deveaux
Stockholm, juni 2021

Utgångspunkter

Kursen jag hade och det här materialet är baserat på tre grundläggande principer:

- Uttal
- Svåra ord
- Produktion

Uttal

Svenskt uttal är svårt, och det är svårt att fungera på en arbetsplats om man har dåligt uttal. Kursen som jag höll i varade i åtta veckor, och på en sådan kort kurs kan man inte jobba med allt, så jag var tvungen att prioritera. Att Ö ibland lät som Å, R som L samt V som B fick jag strunta i. Allt fokus var på prosodin, och då främst att göra långa ljud långa.

Det spelar inte så stor roll om mina deltagare, som ska jobba inom fjärrvärme, kan säga *sjuksköterska*, *genre* eller *Växjö* som en infödd. Men det är ett stort problem att de inte kan uttala *el* så att en infödd svensk förstår dem.

Svåra ord

Vad som jag som infödd svensk uppfattar som svåra ord på svenska är inte nödvändigtvis de ord som deltagarna tycker är svåra. Handledarna och även de som håller yrkeskurser vill gärna presentera en del ord som svåra, och sedan förklara och till och med skriva om dem. Till exempel deltog jag på en ämneskurs där kursledarna pratade om "en digital tvilling" istället för att använda ordet "simulering" eftersom de antog att det förra var svårare, medan det faktiskt var tvärtom. Vad som ofta upplevs av andraspråkstalare som svårt är följande:

- Partikelverb: *dra åt, slå igen, bli av, bli av med, skjuta upp, ge med sig, gå av*
- Barnsliga ord: *vovve, pippi, brum-brum, aja-baja, geggamoja*
- Jargong och slang: *kör på det, motorn rusar, ha koll på, pannan ska alltid gå, skit, kneg*
- Förkortningar: *FN, BBR, VVS, LOU*
- Det man gör eller det som händer: *underhåller, säkerställer, avtar, bedömer*
- Icke yrkesspecifika men för verksamheten frekventa ord som *medströms, glöd, utspridd*
- Uttryck som *i sin tur, i och för sig, vare sig, varken eller*

Produktion

Deltagarna behöver öva på att använda svenskan i tal och skrift. Som lärare hamnar man lätt i en förklarande roll men det ville jag undvika. Jag brukar ha som tumregel att jag ska prata max en tredjedel av tiden och deltagarna två tredjedelar. Det betyder inte att deltagarna ska lämnas till att "öva" helt fritt utan stöd eller krav från mig.

Hur undervisar jag i något som jag inte kan något om?

Jag är språklärare, inte lärare i fjärrvärme, och än värre har jag ingen som helst erfarenhet av att jobba inom energibranschen. Så hur gjorde jag för att undervisa i något som jag själv inte vet något om?

Mycket material kom från deltagarna. Det var inte jag som föreläste, utan istället fick deltagarna ta med material från sina praktikplatser som jag sedan återanvände med ett språkligt perspektiv.

Det finns dessutom en hel del resurser på nätet som innehåller exempel på yrkessvenska, som jag kunde bearbeta och förbereda för att det skulle fungera som undervisningsmaterial. Till exempel använde jag mig av radioinslag och tidningsartiklar på temat fjärrvärme. Jag försökte tänka igenom vilken typ av språk som arbetet kräver och vilka andra teman som skulle kunna passa.

Jag var tydlig med min roll. När jag inte visste svaret på någon fråga var jag alltid öppen med det, och på samma sätt berättade jag vad som var gissningar när jag inte var helt säker på svaret. Jag ser flera fördelar med att vara öppen med sin okunskap; det brukar också öppna för att deltagarna ska våga fråga mer och prata om det som de inte kan, vilket de annars kan dra sig för att göra.

Mycket yrkessvenska handlar inte om ren terminologi. Stora delar av det språk som infödda talare använder på jobbet är språk som de hade med sig innan de började yrkesbanan. Det är också just den delen av språket som man inte introduceras till på arbetsplatserna, utan fokus brukar just vara på terminologi. Här har jag som språklärare en viktig roll att uppmärksamma till exempel partikelverb, konjunktioner och sociala fraser.

Eftersom jag inte kunde så mycket om ämnet hade jag möjlighet att ställa autentiska frågor till kursdeltagarna, alltså faktafrågor om yrket där jag inte vet svaret. Då blev de tvungna att använda yrkesspråket för att besvara frågan, och jag kunde ge dem feedback på ordval, uttal och grammatik. Att jag saknade ämneskunskaper öppnade för en mer naturlig kommunikation än den typ av "kontrollfrågor" som man ibland ställer som lärare.

- Igår rengjorde vi överhettaren.
- Vad är en överhettare för något?
- ...
- Vad använde ni för utrustning?
- ...
- Varför behöver man rengöra överhettaren?

Förslag på övningar där deltagarna bidrar med yrkesspråket

Uppgifterna nedan ger jag mina deltagare kontinuerligt under kursens gång:

Berätta om vad du brukar göra en vanlig dag på jobbet/praktikplatsen. Skriv eller presentera muntligt.

Som lärare ställer jag följdfrågor och ber deltagaren berätta om detaljer.

Berätta om vad du gjorde igår, i tisdags eller förra veckan.

(för att öva preteritum)

Berätta om vad du har gjort den här veckan.

(för att öva perfekt).

För att det ska bli bra är jag som lärare aktiv och ställer många följdfrågor. Framför allt är jag observant på när språket blir för allmänt, t.ex "många grejer", och då ställer jag följdfrågor, "ge mig ett exempel på en grej", "vad heter den", "vad används den till", "hur fungerar den" etc.

Gör en lista på tio ord eller uttryck som förekommer på arbetsplatsen.

Listan skickas in per mejl en dag före lektionen, så att jag som lärare kan gå igenom den. I klassrummet baserar jag sedan flera övningar på de olika listorna som kommit in.

Vi övar uttal tillsammans. Jag brukar dela in orden från listorna i en grupp med en betonad stavelse och en annan grupp med två betonade stavelser (sammansatta ord) för att kunna öva detta systematiskt. Jag stryker under långa ljud och sedan läser vi tillsammans. Jag rättar individuella fel.

Välj tre ord från din lista och förklara för dina kurskamrater vad det är för något.

Som uppföljande läxa brukar jag be deltagarna att skriva egna exempelmeningar som innehåller orden. I vissa grupper måste jag förtydliga skillnaden mellan att skriva en förklaring och ett exempel, så det kan man behöva gå igenom först.

Vad ingår i yrkessvenska för drifttekniker inom fjärrvärme?

När jag undervisar i yrkessvenska brukar jag försöka intervjua någon som redan jobbar inom området eller lista de arbetsuppgifter och miljöer som brukar förekomma. Därifrån identifierar jag de språkliga moment som kan tänkas förekomma, och just för drifttekniker inom fjärrvärme hittade jag bland annat den här:

- **Eld.** Det kan verka simpelt, men det visade sig ganska snart att deltagarna inte kunde skillnaden på *brinner* och *bränner*, eller *brand* och *eld*. Det finns många ord inom temat som man kan arbeta med, till exempel *låga*, *brasa*, *släcka*, *slockna*, *tända*, *aska*, *stoff*, etc.
- **Att visa något samtidigt som man pratar om det.** I yrkesvalideringar och även i arbetet i sig ingår det att visa hur något hänger ihop på en karta, bild eller ett kopplingsschema. Här var det flera deltagare som behövde öva på frasen "det här är en ___ som ___"
- **Komradio.** Som drifttekniker kommunicerar man ofta över radio, och just därför var det viktigt att kunna fatta sig kort och ha ett tydligt uttal. Det här var något som fick genomsyra hela kursen, och något som jag gav feedback på hela tiden.

Innan du börjar undervisa:

- Intervjua någon som redan har yrket.
- Tänk igenom hur och om vad man behöver kommunicera i just det yrket.
- Fundera över vilka fraser som man kan tänkas behöva.

Muntlig nivåtestning

När jag ska lägga upp en kurs för en helt ny grupp utgår jag inte bara från deltagarnas behov och målnivå utan även var de befinner sig nivåmässigt vid kursstart. Det brukar vara lättare att testa skriftliga färdigheter, eftersom man kan begrunda vad som skrivits i lugn och ro, men särskilt för den här gruppen, som framför allt kommer att agera muntligt på sina praktikplatser, är det nödvändigt att få en uppfattning om de muntliga färdigheterna.

De flesta språkkurser startar med att deltagarna berättar om sig själva och att läraren ställer frågor. Problemet med det här är att deltagarna säger något ganska väl inövat så att man inte får en särskilt nyanserad bild av deras svenska och hur de kan uttrycka sig spontant. Därför brukar jag göra tvärtom och låta deltagarna fråga ut mig. Jag gav dem några minuter till att förbereda tre frågor var och sedan gick jag laget runt och de fick ställa en fråga i taget.

En intressant sekundär effekt av det här är att deltagarna upplever att fokus ligger på mig, vilket i sin tur ger mig bättre möjligheter att observera dem och hur de kommunicerar. Dessutom brukar jag säga att de får fråga precis vad de vill, vilket gör att vi kommer in på ganska oväntade ämnen. Här tar jag chansen och visar att jag inte är perfekt, och de får höra om mina tillkortakommanden och misslyckanden. Det här är ett medvetet drag för att skapa tillit och att det är okej att vara öppen med sina svagheter i gruppen, också som kursdeltagare. När jag själv har svarat på en fråga bollar jag tillbaka den (eller en fråga inspirerad av den första frågan) till deltagaren för att få igång ett samtal. Den här övningen tar ungefär tre minuter per deltagare.

Förutom att lyssna på hur deltagarna behärskade spontana samtal kring vardagsämnen ville jag också få en uppfattning om hur deras yrkesrelaterade ordförråd såg ut. Därför lekte vi "gissa ordet". Alla deltagare fick en lapp med tre yrkesrelaterade ord, av vilka de fick välja ett som de sedan beskrev för de andra klasskamraterna, som i sin tur fick försöka gissa vilket ordet var. Just den här gången tog jag orden från en utbildningsdag där både deltagarna och jag varit med några dagar tidigare. Det var alltså inte helt nya ord för dem utan begrepp som de borde kunna, men samtidigt ett språk som ligger utanför det vardagliga. Också i den här övningen får jag ut mer än en uppfattning om ordförrådet; jag kan observera hur gruppen fungerar tillsammans, vem som pratar mest och högst, vem som inte tar så mycket plats och hur mycket de förstår av varandras svenska. Det här är viktigt för att jag inte ska bli lurad att tro att den som pratar mest också kan mest. Dessutom vill jag i min undervisning se till att samtliga deltagare får lika mycket utrymme, vilket betyder att jag vill ha koll på vilka jag måste ge andra utrymme och vilka jag måste uppmana att ta mer plats. Efteråt skrev jag ner mina observationer så detaljerat som möjligt.

Fråga mig: muntlig intrestning

Er uppgift är att ställa tre frågor till mig. Ni kan fråga allt, ni kan fråga om mitt jobb eller mitt privatliv, min familj, mina intressen, vilken mat jag tycker om. Ni får fem minuter. Ta fram papper och penna och skriv era tre frågor på pappret.

Så, deltagare nummer ett, vad är din första fråga till mig? Jag vill bara höra en fråga nu.

Jag svarar på frågan. Om frågan rör något som är för privat eller känsligt så berättar jag det. Jag bollar tillbaka frågan eller en del av frågan och försöker få till en småpratssituation där vi samtalar om ämnet i en halv minut ungefär och sedan fortsätter jag med nästa deltagare och så vidare.

När vi gått laget runt och alla ställt en fråga öppnar jag upp för fler frågor som får ske mer spontant. Det har antagligen förekommit många dubletter i gruppen (det är därför jag ber dem skriva ner tre frågor i början). Här kan jag observera vilka som tar mest respektive minst plats i gruppen.

Jag lyssnar efter:

- Ordföljd i frågor. Det är vanligt att andraspråkstalare inte behärskar detta.
- Ordval. Lyckas deltagarna säga vad de vill få fram?
- Hur interagerar deltagaren med mig när jag svarar?
- Klarar deltagaren att följa instruktionerna och ställa en fråga fast hen skrivit ner tre?
- Uttal.

Beskriv ordet: intestning

Ni har fått ett papper med tre ord på. Ni ska välja ett av orden. Jag ger er en minut att skriva ner en definition av ordet.

Deltagare 1, berätta för klassen vad ditt ord betyder, men du får inte säga ordet.

De andra deltagarna får gissa vad ordet är.

Jag som lärare bör ha listan med alla ord framför mig, och hjälpa till med ledtrådar om det behövs.

Jag lyssnar efter:

- Uttal
- Förmåga att beskriva med hjälp av synonymer, typ, sammanhang, exempel.
- Om de kan vanliga beskrivande fraser som "det här är en" eller "det här är någonting som".
- Vilket av de tre orden som de väljer.

Om en deltagare missförstår ett ord på sin lista (och till exempel tror att det står "bulle" istället för "bullen") så spelar jag med.

en pump

styr

olyckor

en panna

övervakar

säkerhet

ett rör

kylar av

bullen

ett bränsle

kopplar

brandrisk

(en) rök

byter ut

skyddsutrustning

Skriftlig nivåtestning

Om man ska testa fler än en färdighet brukar jag börja med den lättaste, som i det här fallet var den muntliga övningen.

De flesta deltagare har ju varierande kunskapsnivåer av de olika färdigheterna, så jag tycker att det är viktigt att testa både muntligt och skriftligt. Om man har mer tid och resurser bör man förstås också testa in läs- och hörförståelse, men jag tycker att de produktiva färdigheterna lätt hamnar i skymundan så det är det jag väljer att fokusera på om det finns begränsade resurser.

I skrift kan man få en tydligare bild av den grammatiska kompetensen. Dessutom är det lättare att visa deltagaren konkreta exempel på (brister i) den språkliga kompetensen när man har det på papper.

Vi gjorde nivåtestningen på plats i Energiföretagens lokaler, men då resten av kursen var förlagd online försökte vi arbeta så mycket digitalt som möjligt. Deltagarna fick alltså även vid intestningen skriva på sina datorer och det var också den vägen de senare fick feedback.

Deltagarna fick inte slå upp ord i ordböcker eller översättningsappar, så att jag skulle få en bra bild av befintligt ordförråd, men nu i efterhand tror jag inte det hade spelat så stor roll. Med tanke på den praktiska tillämpningen av språket kan de även på arbetet använda de digitala verktyg som finns. Problemet är om de inte använder dem rätt.

Skrivuppgift (nivå B1)

Tid: 30 minuter

Tema: säkerhet

Säkerheten är viktig på alla arbetsplatser. Diskutera ämnet utifrån följande frågeställningar.

- Vad finns det för säkerhetsrisker på ett kraftvärmeverk?
- Vems ansvar är det att inga olyckor sker på jobbet? Är det arbetsgivaren, den som är anställd eller båda som har ansvaret? Vad tycker du?

Skriv så mycket du hinner på 30 minuter. Du får använda rättstavningsprogram men du får inte läsa någon text eller kopiera från något som du hittar på internet.

Du kan använda de här orden som inspiration om du vill.

skador

olyckor

varningsskyltar

stress

fallskador

konsekvenser

säkerhetstänk

riskhantering

skyddsutrustning

ergonomi

strömförande

riskbedömning

Ge feedback på intestning

I början av kursen vill jag bygga upp förtroendet mellan mig och kursdeltagarna. Det kräver att jag är snabb och tydlig i min feedback på de övningar jag gör, inklusive intestningen. Om jag har dåligt med tid tycker jag att det är bättre med snabb och kortfattad feedback än detaljerad feedback som dröjer.

Några dagar efter intestningen fick deltagarna kommentarer av mig, där jag beskrev vad de behövde öva på muntligt och skriftligt. Detta kom som mejl men vi hade också individuella samtal i 15 minuter där vi diskuterade deras individuella styrkor och svagheter. Jag använde också förslagsfunktionen i Google Docs för att rätta deras skriftliga prov, så att de tydligt kunde se vad som var rätt och fel, samt hur de felaktiga formuleringarna skulle rättas. Däremot skrev jag inte förklaringar om varför det var fel.

Som svensk är det lätt att man blir lite försiktig när man uttrycker feedback. I möte med andra kulturer finns det risk att feedbacken tolkas som mer positiv än vad som menats. Därför använder jag en mall för att ge feedback, också för likvärdighetens skull.

- Din nivå är... enligt Europarådets skala. Det betyder:
- Du behöver öva på...
- Det viktigaste för dig just nu är...
- På lång sikt behöver du...
- Obs! Kolla upp vad "buller" betyder :)

Vilka behov har deltagarna?

Språkkursen låg parallellt med praktikperioden och varade i totalt åtta veckor. Deltagarnas ingångsnivåer var spridda och i allmänhet låg. Jag var tvungen att prioritera och även förstå vilka akuta behov som både praktikanter och handledare upplevde på praktikplatserna:

Uttal

I princip alla deltagarna hade bristande uttal vilket gjorde att det var svårt att förstå vad de sa. Vi hade inte tid att öva in ett perfekt uttal utan fokuserade bara på prosodin, det vill säga rytmen i ord och fraser. Att en del R blev L, V blev B och att ingen egentligen behärskade sj-ljudet struntade vi, eftersom jag bedömer att det inte nämnvärt påverkar förståelsen, särskilt inte i förhållande till brister i betoningen och prosodin

Validering

En viktig del av praktiken är valideringen, som går ut på att praktikanterna ska svara på frågor eller på annat sätt visa sina yrkesfärdigheter för att sedan få arbeta. Att förstå frågorna och kunna svara på dem krävde en ganska hög nivå, så vi identifierade följande språkmoment:

- Att förstå en fråga och bryta ner den i delfrågor.
- Att förklara med egna ord något man just läst eller hört,
- Att använda sig av en viss språklig struktur för att beskriva exempelvis en process, som många av valideringsfrågorna handlar om.

Hörförståelse

Alla praktikanter uttryckte att hörförståelsen var det svåraste på praktikplatserna, vilket också förvärrades av den bullriga miljön.

Yrkesrelaterat ordförråd

Samtliga deltagare hade ett mycket begränsat ordförråd som kunde kopplas till yrket. Jag upplevde att de fick lära sig många substantiv av handledarna ute på praktikplatserna, medan vi på kursen fokuserade mer på verb (som handledarna tog för givet att praktikanterna redan kunde).

Sociala fraser som förekommer på arbetsplatser

Som relativt ny i landet och med begränsade erfarenheter av svenska arbetsplatser hade deltagarna behov av att kunna interagera med sina kollegor och handledare också i situationer då man inte pratade om tekniska saker.

Att kunna ställa specifika frågor

Handledarna uttryckte att praktikanterna inte ställde tillräckligt många frågor, och eftersom detta till viss del kunde bero på bristande språkfärdigheter var det något vi kunde öva på under lektionerna.

Produktiva färdigheter

Det som utmärkte den här gruppen, både enligt min och handledarnas bedömning var att samtliga deltagare behövde förbättra sina produktiva färdigheter, det vill säga muntlig produktion, muntlig interaktion och skriftlig produktion, något som tyvärr försumrats i en del tidigare undervisning. Här hamnar förstås uttalet i fokus, men också förmågan att uttrycka sig spontant om yrkesrelaterade ämnen. Det var tydligt att deltagarna var ovana vid ett upplägg där de själva förväntades prata och skriva, vilket ännu mer motiverade detta fokus.

När jag jobbar med muntlig produktion och interaktion lägger jag stor vikt på att övningen ändå har en struktur och att det inte "bara" går ut på att "öva". Jag vill styra innehållet för att säkerställa en progression, och även kunna ge relevant feedback.

EXEMPEL

Klassen har en ordlista i läxa, det vill säga att de behöver översätta, förstå och memorera cirka 20 ord. Detta följs upp på lektionen med följande övningar.

- Gissa ordet. Det vill säga varje deltagare väljer ett ord från listan, beskriver det utan att säga vad ordet är och låter de andra gissa.
- Formulera exempel (skriftligt eller muntligt) med orden från listan.
- Ha ett samtal i två minuter där man försöker få in så många ord från listan som möjligt.
- Svara på frågor som baseras på ett grammatiskt eller semantiskt moment. Exempelvis jobbade vi med skillnaden på *är klar* och *klarar* samt *får inte* och *måste inte*.
- Komplettera meningar. Om deltagarna har svårt att komma igång med det muntliga (eller skriftliga) brukar jag ge dem början på en mening. Det kan vara ett ord, en bisats eller en fras, och deras uppgift går ut på att göra meningen fullständig.
 - *Igår ...*
 - *På min praktikplats ...*
 - *Min handledare ...*
 - *Enligt min handledare ...*
 - *Om jag inte förstår ...*
 - *När jag kom till jobbet ...*
 - *Innan jag gick hem ...*
- Berätta i detalj om något på praktikplatsen. Eftersom flera tenderade att uttrycka sig väldigt allmänt fick jag ställa följdfrågor.

Eftersom gruppen var ovan vid produktiva övningar lät jag dem ibland förbereda muntliga övningar i fem minuter, till exempel genom att skriva stödpunkter eller kolla upp något användbart uttryck.

Dagbok på jobbet

Just den första veckan på praktiken hade vi ingen undervisning. Det var förstås olyckligt, särskilt eftersom jag tycker att första veckan sätter tonen för resten av kursen. Samtidigt ville jag att kursdeltagarna skulle komma igång med det språkliga ganska snart, och även vänja sig vid att använda Google Drive där jag arbetar skriftligt på distanskurser. Därför fick deltagarna i uppgift att lämna in dagboksanteckningar enligt en mall vid tre tillfällen under veckan.

Det gav mig inblick i

- Deras språkliga och tekniska kompetens. Förmåga att följa skriftliga instruktioner.
- Deras ambitionsnivå
- Vad som sker på praktikplatserna.

Att föra dagbok på jobbet kan inte på något sätt ersätta riktig undervisning, men om man har uppehåll i undervisningen kan det användas för att hålla kontakten. Men det betyder inte att man som lärare kan slappna av helt, utan det fungerar bara om man ger feedback och visar att man har läst. Eftersom jag lade upp mallen innan uppehållet räckte det med att jag loggade in en halvtimme varannan dag för att gå igenom det som deltagarna skrivit, kommentera innehållet och rätta språkliga fel. Om man inte har tid att göra sådant är det förmodligen inte så stor mening med att de för dagbok.

Förslag på frågor och övningar för dagbok på jobbet

- Berätta om en speciell sak som du har gjort idag. (Skriv cirka 100 ord; en lista är inte okej.)
- Beskriv en person som du har träffat, vad hen heter, har för yrkestitel och ansvarsområden.
- Gör en lista på 10 nya ord som du har lärt dig på praktikplatsen och förklara vad de betyder.
- Beskriv ett rum eller ett utrymme på din praktikplats och berätta vad som finns där och vad de olika sakerna används till.

Första dagen på praktiken

Berätta om din första dag på praktikplatsen genom att komplettera meningarna.

- *Idag har jag varit ...*
- *Idag har jag träffat ...*
- *Idag har jag pratat med ...*
- *Idag har jag tittat på ...*
- *Idag har jag lärt mig ...*
- *Idag har jag känt mig ...*

Tredje dagen på praktiken

Skriv en lista med sju nya ord som du har lärt dig på praktikplatsen. Förklara vad orden betyder. Glöm inte *en/ett* om det är substantiv.

Använd gärna de här språkliga verktygen:

- *... är en sak/en anordning/en process som ...*
- *Att ... betyder att man ...*
- *... gör man när/om/för att ...*
- *En/Ett ... behöver man för att/när ...*
- *En/Ett ... används ofta när/för att ...*

EXEMPEL

En pump är en trycksatt anordning som pressar ut vatten i primärsystemet.

Att övervaka betyder att man kontrollerar att saker fungerar.

En hälsokontroll gör man för att vara säker på att all personal är frisk.

En vecka på praktik

Beskriv en sak som du gjort på praktiken – i detalj. Texten ska vara mellan 100 och 150 ord lång. Du berättar om en arbetsuppgift, något som du lärde dig, eller ett möte.

EXEMPEL

- *I torsdags fick jag träffa...*
- *I tisdags fick jag lära mig att...*
- *Vi pratade om...*
- *Det är nytt för mig att...*
- *Jag fick prova att...*
- *... visade mig hur ...*
- *En viktig sak i ett fjärrvärmeverk är ...*

Exempel på övningar som jag fick in (efter rättning enligt mina kommentarer)

- *Ett schaktlov är ett tillstånd man får från kommunen för att t.ex gräva på mark.*
- *Att besitta betyder att man äger någonting.*
- *Ett varsel är ett meddelande i förväg om kommande händelse.*
- *En kammare är ett litet rum.*
- *Att vara av betydelse betyder att det är viktigt .*
- *En avbitare är ett verktyg som använder för att kapa en kabel.*
- *Att påträffa betyder att hitta något.*
- *Korrosion är en kemisk reaktion som förekommer i metaller.*
- *Hög tillgänglighet betyder hur länge en maskin eller ett system har fungerat utan att stoppa eller sönder.*
- *Livslängd betyder hur länge en maskin eller ett system har fungerat tills det inte kan repareras.*
- *Vattenbehandling är när du vidtar åtgärder för att ta bort orenheter.*
- *Orenheter betyder smutsiga eller förorenad.*
- *Regelbundet underhåll betyder att utför en rutin för att kontrollera om en maskin eller ett system är fungerar enligt manualen eller specifikationen.*
- *Pumptätning betyder att mekaniska eller elektriska delen av pumpen helt separeras från delen med vatten.*

En deltagare klarade inte av att skriva förklaringar utan skrev bara en lista på ord:

- *En lucköppning är...*
- *En brunn*
- *Ett lock*
- *Ett övervakningssystem*
- *En utmaning*
- *En luftning*
- *Förebyggande*

Här fick jag syn på att uppgiften var för svår för just den här deltagaren, och det insåg han själv också. Det gav oss möjlighet att prata öppet om problemet.

Upplägg

Kursen som jag höll i arrangerades huvudsakligen på distans. För intrestningen träffades vi i Energiföretagens lokaler, men resten av kursen bedrevs online. Det finns så klart både för- och nackdelar med båda modellerna, men då trenden visar på att undervisning alltmer kommer att ske online kan man anta att det är klokt att utveckla metoder för att jobba den vägen.

För onlinelektionerna använde vi Zoom. Jag upplevde att deltagarna inte hade samma tekniska vana som jag, så jag försökte hålla det så enkelt som möjligt och vi hade samma zoomlänk för varje lektion.

Skriftliga uppgifter, texter, länkar till radioprogram, etc lade jag upp på Google Drive, så att deltagarna kunde komma åt dem hela tiden, inklusive under lektionen. Jag antecknade dessutom under lektionens gång i ett för ändamålet skapat dokument. En del deltagare hade samma dokument öppet, medan andra inte hade de tekniska förutsättningarna för det. Därför delade jag skärm med dem av och till genom hela lektionen. Jag försöker dock att själv vara synlig i bild så mycket som möjligt, då jag upplever den mellanmänniska kontakten och den språkliga interaktionen bättre då.

När jag delade skärm var det några praktiska saker som underlättade för deltagarna. Dokumentet jag skrev i var i landskapsformat, vilket gjorde att vi kunde utnyttja hela skärmen.

Jag skrev med stor text (storlek 20 pt eller högre) för att det skulle synas tydligt också för dem med små skärmar.

Att markera ord, bokstäver, etc med fet stil, understrykningar, överstrykningar, kursiv och olika färger gör det lättare att visa på vad man just nu pratar om, eller att se mönster.

När deltagarna uttalar fel eller på annat sätt gör fel skriver jag av exakt vad de säger, och sedan rättar vi tillsammans och diskuterar det från ett språkligt perspektiv.

- *Råkgas*

- *Nej det heter inte råkgas det heter rökgas (visar hur man gör ett Ö med munnen).*

- *Rökgas*

- *Nej det heter röööööööökgaaaaaaas*

Chattkontakt

Jag ville att det skulle finnas en kanal där deltagarna och jag kunde ha kontakt hela tiden, också utanför ordinarie lektionstid. Denna kanal skulle vara öppen såväl praktiska frågor som språkliga diskussioner och även vara ett sätt för mig att undvika telefonsamtal från deltagare som jag brukar tycka är besvärligt. Vi kom fram till att Whatsapp är en app som alla deltagare är bekanta med och redan använder för andra syften, och därför skapade vi en grupp där.

Jag skulle nästan säga att den här Whatsappgruppen var det mest lyckade med hela kursen, både från deltagarnas och mitt eget perspektiv. Jag sa att de fick skriva när de ville, hur mycket de ville men att jag inte hade möjlighet att svara på kvällar och helger, vilket alla tyckte var rimligt. Gruppen användes huvudsakligen för två saker.

- Praktiska och tekniska frågor relaterade till undervisningen. Jag skickade till exempel ut zoomlänken här inför varje lektion, påminde om läxa och så vidare. På samma sätt ställde deltagarna frågor om lektionerna – när vi skulle börja, vad läxan gick ut på osv.
- Språkliga frågor som uppkom på praktikplatserna. När deltagarna inte lyckats få bra hjälp med gängse ordböcker och översättningsverktyg hörde de av sig på Whatsapp med sina frågor. Ofta hade jag möjlighet att svara inom några minuter, men jag upplevde det aldrig som stressigt eller krävande. Istället var det bra frågor som till och med kunde inspirera mig inför kommande lektionsupplägg. Ibland när det var svårt att förklara (t.ex. "medströms" eller skillnaden på "närliggande" och "kringliggande" ritade jag på ett vanligt papper och fotade, vilket uppskattades enormt.

Vid utvärderingen av kursen togs just Whatsappgruppen upp som lyckad från deltagarnas perspektiv.

Schema

Enligt praktikprogrammets upplägg skulle en dag i veckan ägnas åt språkstudier. Jag hade en lektion mellan 9.00 och 10.30 och sedan ytterligare ett eftermiddagspass mellan 14.30 och 16.00. Däremellan fick deltagarna uppgifter att jobba med. Till exempel lyssnade de på radio, läste, skrev texter och förberedde presentationer. Jag fanns tillgänglig på Whatsapp, men hade också tid att jobba med andra saker.

Jag var tydlig med delmål, till exempel att en ordlista skulle vara klar kl 13.00 och en text kl 14.00. På så sätt kunde jag gå in och kommentera på det de skrivit innan nästa lektionspass startade. Det som var bra med det var att vi kunde rätta språkliga fel innan de presenterades inför klassen, och på så sätt kunde vi höja den språkliga nivån.

Kontakt med handledare

Innan vi drog igång praktikprogrammet och kursen hade jag planerat in schemalagda handledarträffar för att bli mer insatt både i den praktiska praktikmiljön och dels för att vi skulle kunna utbyta idéer och erfarenheter. Det gick tyvärr lite svårt att få igång träffarna, och närvaron var låg, och därför bestämde jag mig istället för att vara med på de träffar som Energiföretagen anordnade för att diskutera den validering som praktikanterna gjorde.

Jag upplevde det som mycket värdefullt att få höra om handledarnas perspektiv på praktikanterna och deras språkförmågor, och detta inspirerade flera undervisningsmoment. Att dessutom vara i kontakt med handledarna betydde att jag kunde ställa frågor som dykt upp i undervisningen men som jag själv inte kunnat svara på.

Exempel på hur möten med handledarna informerade min undervisning:

- Vikten av precision när man pratar om utrustning. Bland annat berättade handledarna att det var viktigt att deltagarna lärde sig skillnad på vissa ord, till exempel *syre* och *syra* samt *full* och *fyll*.
- När det framkom att deltagarna inte ställde tillräckligt många frågor övade vi just att ställa frågor på kursen
- Det visade sig också att en del material som lämnades in för valideringen var kopierat från andra källor. Därför diskuterade vi detta och övade på att sammanfatta information med egna ord.

I samtal med handledarna kunde vi också diskutera språkfrågor i allmänhet och vissa praktikanter eller händelser i synnerhet. Vi hade olika syn på språkförmågor, vilket var nyttigt för alla att ta upp och reflektera över, och vi kunde diskutera hur vi tillsammans bäst kunde stödja individuella deltagare i språkutvecklingen.

I kontakten med handledare gick det fram att handledarnas bedömning av språknivåer inte alltid överensstämde med min. Nu hade jag ju förstås möjlighet att arbeta mer systematiskt med bedömning, och som lärare har jag mer erfarenhet av frågan, men det betyder inte att handledarens feedback inte var relevant. En viss deltagare visade prov på mycket goda språkkunskaper i klassrummet men upplevdes som tyst och okunnig på praktikplatsen. En annan deltagare, som jag bedömde som språksvag, var enligt handledarna mycket kunnig eftersom han pratade mycket.

Här är kontakten med handledaren mycket viktig. Dels fick jag stödja honom i att hitta lösningar för att kunna göra en mer grundläggande bedömning av språkfärdigheterna genom att uppmärksamma honom på vad jag sett i klassrummet. Samtidigt var det han berättade för mig något viktigt, som jag också fick ta upp med deltagarna. Jag kunde berätta för den tysta deltagaren att han riskerade att uppfattas som språksvag, och jag tror att detta var en viktig insikt för honom.

Mall: kontakt med kursdeltagare

Välkommen till kurs i svenska för drifttekniker fjärrvärme!

Under [datum] kommer vi att jobba med kartläggning. Du kommer att skriva dagboksanteckningar (se separat dokument).

Från och med [datum] kommer vi att ha svenskundervisning på onsdagar, med start onsdag [datum]. En del av dagen kommer vi att ha lektioner online, via Zoom. En annan del av dagen kommer du att jobba med övningar på distans. Det kommer finnas mycket att göra, du har inte tid för andra saker mellan [tid] och [tid]. Exakt schema kommer per mail [datum].

Vi arbetar i Google Docs. Du kommer att få en inbjudan via mejl. Svara alltid på mina mejl så att jag vet att du har läst dem.

Vi kommunicerar med varandra via WhatsApp. Jag svarar gärna på frågor relaterade till språk och kultur på arbetsplatsen, på kontorstider måndag–fredag, 9-17. På kvällar och helger är jag med min familj och jag har inte möjlighet att hjälpa dig då.

Det är jätteviktigt att du gör dina läxor och övningar. När jag planerar mina lektioner förutsätter jag att du också är förberedd. Om du inte vet vad du har i läxa måste du fråga mig eller en kurskamrat.

Språk- och ambitionsnivåer

I gruppen som jag undervisade våren 2021 fanns det fem deltagare. De kom alla från olika länder, hade alla olika yrkesbakgrund, de hade varit i Sverige olika länder (som minst fyra år, som mest 33 år) och de hade alla olika språknivåer, som låg spritt mellan GERS A2- och B1+. Dessutom var det tydligt redan från starten att de hade olika ambitionsnivåer när det gällde språket samt att de bedömde eller missbedömde sina egna språkförmågor mer eller mindre korrekt.

När deltagarna mellan lektionspassen fick egna uppgifter anpassade jag svårigheten efter deras språknivåer:

- Längd på radioavsnitt. De med högre språknivå fick längre radioavsnitt eller artiklar, de med lägre nivå kortare.
- Ordlistor. Till deltagare som var på lägre nivåer förberedde jag ordlistor, medan de på högre nivåer fick göra ordlistorna själva när de lyssnade på radioinslaget eller läste artikeln.
- Jag rättade deras inlämnade material också utifrån nivå, så att de på lägre nivå fick veta vad som var rätt respektive fel medan de på högre nivå också fick lite mer nyanserade förklaringar.

Samtidigt såg jag till att samtliga deltagare fick lika mycket tid och feedback från mig.

Deltagarna var inte bara på olika språknivåer, utan de hade också varierande grad av språkintresse och ambitionsnivå gällande att bli bättre på svenska. Så kan det ofta vara på språkkurser, men kanske särskilt när det gäller kurser i kombination med praktik. Vissa deltagare vill (fullt förståeligt) hellre ägna sig åt jobbet än att "slösa tid" på ännu en språkkurs. Jag tror att det enda svar man kan ge på det är att försöka göra kursen så relevant som möjligt för yrkesverksamheten och att visa på hur varje moment kunde ha en praktisk konsekvens.

Uttal

Vad är viktigt?

Som jag betonat flera gånger hade vi under kursens gång inte tid för allt. Detta påverkade naturligtvis också uttalsundervisningen, som mest handlade om att göra deltagarnas svenska begriplig.

Det viktigaste i svenskt uttal är prosodin, betoningen. I en fras betonas inte alla ord, utan bara de viktigaste.

Jag jobbar som lärare.

Ibland vill man sätta betoningen på ett annat ord, kanske för att kontrastera ett påstående.

Jag jobbar som lärare. (inte du)

Oavsett vilket ord som betonas är betoningslogiken inuti ordet alltid detsamma:

- En eller två stavelser är betonade.
 - I den betonade stavelsen är antingen vokalen eller konsonanten lång.
 - I alla andra (obetonade) stavelser är både vokaler och konsonanter korta. I obetonade ord är alla stavelser korta.
 - Den betonade stavelsen kan finnas var som helst i ordet.
- *Jag jobbar som läääääärare.*
 - *Jag jobbar som prässsst.*
 - *Jag jobbar som frisöööööör.*
 - *Jag jobbar som ingenjöööööör.*

I sammansatta ord finns två betonade stavelser

- *Jag jobbar som sjuuuuuukskööööötterska.*
- *Jag jobbar som byggggggarbeeeeeeetare.*
- *Jag jobbar som sociaaaaaalpedagoooooog.*

Den som lär sig svenska är sällan medveten om den här logiken. Istället tror många att de ska öva uttal på ord som de själva tycker är svåra att uttala. Det är ofta ganska meningslöst, eftersom det är enstaka ord, medan samma person inte behärskar prosodin i enkla ord.

Till exempel kunde inte en enda deltagare i den här gruppen uttala ordet *el* så att en infödd svensk förstår. Trots det tyckte ingen av dem att det var ett ord som var svårt att säga. Felet var förstås att de inte gjorde någon del av ordet långt. Det måste sägas *eeeeee* med lång vokal.

Övning

Lyssna på orden och de långa ljuden.

Jag ritar också ett långt streck för att visa att det är ett långt ord trots att det är enstavigt.

Det är mycket viktigt att deltagarna får härma flera gånger.

Det är viktigt att de långa ljuden blir jättelånga. Ni ska överdriva!

I ett vanligt ordbehandlingsprogram kan man illustrera de långa ljuden genom ett vanligt understreck.

<i>flis</i>	fliiiiiis	_____
<i>styr</i>	styyyyyyr	_____
<i>pump</i>	pummmmmmp	_____
<i>torv</i>	torrrrrrv	_____
<i>tack</i>	tackkkkk	_____

På flerstaviga ord ritar jag en punkt för den obetonade stavelsen.

<i>bränsle</i>	brännnnnsle	_____ •
<i>aska</i>	assssska	_____ •
<i>sopor</i>	soooooopor	_____ •
<i>flöde</i>	flöööööde	_____ •
<i>system</i>	systemeeem	• _____
<i>kontroll</i>	kontrollllll	• _____
<i>tar fram</i>	tar frammmmm	• _____

Jag tycker också om att placera ut orden i ett betongingsdiagram eftersom man då får en översikt över vilka ord som har ett gemensamt betongingsmönster, och man även kan göra en ungefärlig klassificering enligt etymologi.

rök
el
nät

ånga
buller
rören

• _____
problem
tar bort
primär

mätare
jobbade
kopplingen

• _____
systemet
går sönder
försörjer

• • _____
leverans
kopplar om
abonnent

viktigaste
farligare
kulvertarna

• _____
förbindelse
regleringar
förbränningen

• • _____
generator
kondensera
optimering

• • • _____
termografi
abonnemang
operatör

Beroende på deltagarnas språkintresse kan man diskutera:

- Var hamnar ord som har ursprung i latin?
- Hur ser det ut med partikelverben?
- Vad händer när man har plural eller bestämd form på substantiv?

I grupper med stort språkintresse låter jag deltagarna placera ut orden i betongingsdiagrammet själv.

I just den här gruppen fungerade det inte så bra, kanske på grund av att det blev för abstrakt. Det viktigaste är att vi övar tillsammans och att deltagarna lär sig skillnaden på lång vokal och lång konsonant.

.....

_____ • • _____

.....

_____ • • • _____ • • • _____

.....

_____ • • • • _____ • • • • _____ • • • • _____

.....

*abonnemang
 el
 försörjer
 kondensera
 leverans
 optimering
 rök
 termografi*

*abonment
 farligare
 går sönder
 kopplar om
 mätare
 primär
 rören
 viktigaste*

*ånga
 förbindelse
 generator
 kopplingen
 nät
 problem
 systemet*

*buller
 förbränningen
 jobbade
 kulvertarna
 operatör
 regleringar
 tar bort*

Uttal av sammansatta ord

I sammansatta ord finns betoningen kvar från de två ord som man slår ihop

glas + *ögon* = *glasögon*

Om man lägger till ytterligare ett ord försvinner den mittersta av de betonade stavelserna. Det finns aldrig mer än två långa ljud i ett ord.

sol + *glasögon* = *solglasögon*
solglasögon + *fodral* = *solglasögonfodral*

Visa exemplet med *solglasögon* och arbeta sedan med ord som är relevanta för yrket. Öva många gånger. Varje gång ni har en ordlista ska deltagarna identifiera och stryka under långa ljud samt läsa dem högt med rätt betoning.

Sammansatta ord fjärrvärme

berg	+	värme	=	bergvärme
bio	+	gas	=	biogas
om	+	vandling	=	omvandling
energi	+	omvandling	=	energiomvandling
abonnent	+	central	=	abonnentcentral
primär	+	system	=	primärsystem
leverans	+	punkt	=	leveranspunkt
fjärr	+	kyla	=	fjärrkyla
fossil	+	gas	=	fossilgas
termo	+	dynamik	=	termodynamik
watt	+	sekund	=	wattsekund
över	+	vakning	=	övervakning
under	+	håll	=	underhåll
underhåll	+	rutin	=	underhållsrutin
en	+	het	=	enhet
produktion	+	enhet	=	produktionsenhet
verknings	+	grad	=	verkningsgrad

Minimala par

Det framkom önskemål från handledarna att deltagarna skulle lära sig att skilja på ord som full och fyll. Det här är ofta en uttalsteknisk fråga, att deltagarna helt enkelt inte vet hur de ska forma ljuden.

Öva uttal

ful *full*

Öva först på att säga ett långt och utdraget U i *ful* och sedan på att säga ett långt och utdraget L i *full*. Här är förstås vokalen U kort, och olik sin långa motsvarighet. Munnen är helt spänd när man uttalar ett långt U, men helt avslappnad för ett kort U. Ljudet ska likna det man utstöter om man får ett slag i magen.

full *fyll*

U visa i profil hur du skjuter fram underläppen. Man kan också visa att man pressar ihop kinderna med händerna.

Y balansera en penna mellan överläppen och näsan. Om deltagarna saknar muskulaturen för detta kan de hålla upp överläppen med fingret för att känna in rätt ljud.

Kom ihåg att öva på det långa L-ljudet som finns in båda orden.

Hörförståelse

Vissa säger att hörförståelsen är den svåraste av alla färdigheter när man lär sig ett nytt språk, och också det som tar längst tid att utveckla. Det ligger något i det. När man talar eller skriver använder man de ord och de fraser man kan. Det får ta den tid det tar. När man läser kan man stanna upp, slå upp ord, läsa om meningar och fundera. Man får en översikt. Men när man lyssnar har man inte den kontrollen över språket. Orden sköljer över en i hög hastighet och man kan ha svårt att koppla ihop hur de stavas och hur de låter. Meningsbyggnaden i naturligt tal är ofta fragmentarisk och informell. Samtidigt är det den språkliga verklighet som möter deltagarna på praktikplatserna och i samhället.

När vi jobbar så pass nära arbetsplatsen och behöver hitta praktiska lösningar som fungerar nu, är det viktigt att vi inte bara tragglar hörvningar utan också går igenom strategier och metoder för att underlätta i situationer man måste lyssna och förstå.

Jobba systematiskt med att lyssna

- Träna tematiskt för att bygga upp ordförrådet och förstå kopplingen mellan tal och skrift. Läs och lyssna på flera artiklar och radioreportage med samma tema.
- Variera intensiteten i lyssnandet. Intensivlyssna på ett kort radioprogram på 1-2 minuter och ha som ambition att förstå allt. Alternera med att lyssna på ett längre program med ambitionen att förstå sammanhanget.
- Gör en diktamen på lektionen.

Hitta strategier för att göra lyssningen lättare

- Spela in samtal på mobilen.
- Komplettera tal och skrift.
- Förbered moment som kräver mycket lyssning genom att läsa om ämnet först.

Radioinslag

På Sveriges radios webbsida hittade jag en mängd små korta reportage när jag sökte på fjärrvärme. De flesta handlade om bränder i fjärrvärmeverk. Vi gjorde flera övningar där deltagarna fick lyssna på varsitt avsnitt, jobba med ord och sist av allt presentera det de hört för sina kurskamrater.

Jag valde i allmänhet korta avsnitt på en eller några minuter. På så sätt hade jag själv tid att lyssna igenom allt. För de svagare deltagarna gjorde jag ordlistor. De fick dessutom kortare reportage. Språkstarkare deltagare fick längre resultat, och de fick själva skapa ordlistor.

Övning radioreportage

Du ska lyssna på ett radioreportage som handlar om fjärrvärmeverk och lära dig ord som förekommer i reportaget. Länken till reportaget och ordlistan hittar du under ditt namn på nästa sida.

Förövning på förmiddagslektionen:

- Vilka ord associerar du med "brand", "eld" och "rökutveckling"?

Övning utanför lektionstid

- Läs ordlistan. Slå upp de ord som du inte förstår. Använd i första hand Lexin eller Tyda.se. Google bildsök är bra. Google översätt är ofta dåligt.
- Lyssna på radioprogrammet flera gånger.

Berätta med egna ord om ett radioinslag

- Skriv en sammanfattning av radioprogrammet. (Jag kollar cirka kl [tid]) Du måste skriva i det här dokumentet så att jag kan kolla!
- Gå tillbaka till din ordlista.
- Vilka ord behöver du lära dig? Välj 3–5 ord som du inte redan kan men som du har användning för i arbetet.
- Skriv exempel med de här orden. (Jag kollar cirka kl [tid])
- Skriv tre diskussionsfrågor som är relaterade till radioreportaget som du lyssnade på.
- På eftermiddagslektionen ska du
 - Berätta för dina kurskamrater vad radioreportaget handlade om.
 - Berätta om tre ord som du lärt dig och förklara vad de betyder.
 - Diskutera ämnet med dina kurskamrater.

Exempel på radioreportage och ordlista

Ny panna bekänner färg i kylan <https://sverigesradio.se/artikel/5755331>

bekänner färg
en provdrift
en basdrift
dels
tar över
hushållsavfall
(ett) erksamhetsavfall
returträ
får in
tillför
ta över basdrift
sopor
producerar el
full drift
en villa
en årsförbrukning
säkra värmeleveransen
visar sig
slår till
fasar ur/fasar bort
en andel
startar upp

Läsförståelse

I tidningen *Energi* kan man hitta många artiklar som handlar om energibranschen i allmänhet och fjärrvärmeverk i synnerhet.

I min erfarenhet brukar kursdeltagare ofta uttrycka att de förstår allt eller "sammanhanget" när de läser, och på mina kurser vill jag uppmärksamma dem på att de förstår mycket mindre än vad de tror, och fokusera på språkliga detaljer som påverkar betydelsen och budskapet.

Olika sätt att jobba med tidningsartiklar

- Sammanfatta artikeln muntligt eller skriftlig.
- Gör en lucktext och placera in rätt ord på rätt plats.
- Läsförståelse, kryssrutor eller frisvar.
- Diskussionsunderlag.
- Hitta nya ord i ett sammanhang och använd dem i egen muntlig eller skriftlig produktion.

Artikeln från tidningen *Energi* heter *Högt tryck i kraftvärmeverken* och finns på energi.se.

Förövning *Högt tryck i kraftvärmeverken*

Hitta motsatserna

1. *efterfrågan*
 2. *en köldknäpp*
 3. *går på högvarv*
 4. *håller i sig*
 5. *långsiktig*
 6. *ordinarie*
 7. *vare sig ... eller*
 8. *åtgärd*
-
- a. *både ... och*
 - b. *en värmebölja*
 - c. *går över*
 - d. *går på halvfart*
 - e. *kortsiktig*
 - f. *problem*
 - g. *reservkompletterande*
 - h. *tillgång*

Vad är...

- *ett orosmoln?*
- *energived?*

Innehållsfrågor till artikeln *Högt tryck i kraftvärmeverken*

1. Är det problem med att producera el eller värme?
 - a) Det är problem med elen, men inte med värmen.
 - b) Det är problem med värmen, men inte med elen.
 - c) Det är inte problem med värmen, och inte problem med elen.
 - d) Det är problem med värmen och med elen.

2. Vad tycker Jonas Lind är normala temperaturer på vintern?
 - a) Varmare än 20-25 minusgrader.
 - b) 20-25 minusgrader.
 - c) Kallare än 20-25 minusgrader.

3. Vilka anläggningar använder man just nu?
 - a) Bara ordinarie anläggningar.
 - b) Ordinarie anläggningar och satellitanläggningar.
 - c) Bara satellitanläggningar.

4. Finns det tillräckligt med bränsle?
 - a) Nej, det finns inte tillräckligt med bränsle.
 - b) Ja, det finns tillräckligt med bränsle.
 - c) Ja, det finns tillräckligt med bränsle men man är orolig för den närmaste framtiden.

5. Levererar Eon i Norrköping el eller värme just nu?
 - a) Inte el, och inte värme,
 - b) Inte el, men värme.
 - c) Inte värme, men el.
 - d) Både värme och el.

6. Hur är vintern i Gällivare i år?
 - a) Som vanligt.
 - b) Kallare än vanligt.
 - c) Varmare än vanligt.

Innehållsfrågor 2 till artikeln *Högt tryck i kraftvärmeverken*

1. Varför är det en bra marknad för kraftvärmeverken nu?
2. I andra stycket kan man läsa "Efterfrågan på planerbar elproduktion är extra hög nu, vilket skapat en bra marknad för kraftvärmeverken, som ju både levererar el och värme." Vad betyder ju här?
3. Vad är det som blir ansträngt när det blir 20-25 minusgrader?
4. Vad kommer man att göra om de ordinarie anläggningarna inte klarar av arbetet?
5. Hur har man tänkt när man har byggt fjärrvärmeverken, enligt Jonas Lind?
6. Vad gör man om det blir väldigt kallt längre än en månad?
7. Vad är energived?
8. Är det kallare än normalt, varmare än normalt eller normal temperatur i Gällivare i år?
9. Vad menar Björn Wolgast när han säger att han "ser glädjen i tidigare investeringar"?
10. Var ligger Gällivare?

Ordlista Högt tryck i kraftvärmeverken

består av

bidrar (till)

(en) efterfrågan

eventuell

(en) extrakapacitet

en köldknäpp

går på högvarv

håller i sig

håller igång

inkopplad

långsiktig

ett läge

ordinarie

på det här viset

skapar

stöttar

sätter press på

vare sig ... eller

en verksamhet

en åtgärd (vidtar en åtgärd)

Förslag på ordkunskapsövningar

- Gissa ordet (se muntlig inestning)
- Skriv exempelmeningar med tio av orden.
- Diskutera artikeln och använd så många ord som möjligt från listan.
- Ställ frågor till varandra som innehåller orden.

Svensk arbetsplatskultur

Språket och kulturen hör ihop, och som språklärare kan man också arbeta med kulturella frågor för att stärka deltagarnas kommunikationsfärdigheter i jobbet.

Det är inte alltid lätt att komma in på i gemenskapen eller förstå oskrivna regler. Ett sätt att lyfta just oskrivna regler är att prata högt om dem.

Vi läste utdrag ur boken *Jobba i Sverige* och diskuterade sedan ämnena. Jag använde mig även av korta men ganska svåra texter som de fick sammanfatta till ett enklare språk, eftersom det var en färdighet som efterfrågats av handledarna.

Vi jobbade dessutom med vanligt förekommande sociala fraser, hur de uttalas och vad man typiskt svarar på det. Det här gör jag som en kombinerad uttalsövning, med fokus framförallt på satsprosodi och reduktioner.

Vanliga fraser på jobbet

- Läs fraserna tillsammans och öva uttal
- Be deltagarna lyssna på dig och markera de ord som är mest intressanta.
- Lyssna igen och stryk under långa ljud. (Om gruppen är svag stryker jag under långa ljud och de härmar direkt.)
- Lyssna igen och notera reduktioner. Exempelvis uttalas *mycket* uttalas "*mycke*" och *är det* uttalas "*äre*"
- Körläsning och individuell härmning.
- Korrigering av uttalsfel som är relaterade till prosodi och reduktioner.
- Kombinera med vanligt svar (från lista). Diskutera alternativa svar och varför de fungerar eller inte fungerar. Till exempel är "Grattis" är ett bättre svar än "Lycka till" om någon säger "Jag ska bli pappa i november." Varför? Det här kan bli en intressant diskussion, när ska man säga det man förväntas säga och när ska man säga något man verkligen menar?
- Låt varje deltagare säga en valfri fras till en annan deltagare som svarar med ett etablerat alternativ.

Vanliga sociala fraser på arbetsplatsen*

Vad betyder fraserna? Berätta i vilken situation man använder fraserna. Öva uttal.

1. Jag känner mig lite hängig.
Ja känne mej lite hängi
2. Jag ska bli pappa i november.
Ja ska bli pappa i november
3. Fy, vilket väder.
Fy, viket väder
4. Aj!
Aj
5. Idag ska jag åka och titta på ett hus som jag kanske ska köpa.
Ida ska ja åka å titta på 'tt hus som ja kanske ska köpa.
6. Får jag sitta här?
Få ja sitta här?
7. Är kaffemaskinen trasig?
Ä kaffemaskinen trasi?
8. Åh herregud, hur ska det här gå?
Å herregud, hu ska re hä gå?

Vilket svar passar ihop med vilken fras? Öva uttal och kombinera.

- a. Usch då, håller du på att bli förkyld?
Uschda, hålleru på å bli fökyld
- b. Spännande!
Spännande
- c. Ja, tyvärr.
A, tyvärr
- d. Åh, grattis!
Å, grattis
- e. Ja, verkligen!
A, verklien
- f. Javisst
javisst
- g. Ja, säg det.
A, säj de
- h. Oj, hur gick det?
Oj, hu jick te

*Materialet kommer från *Ta kontakt* Energiföretagen Sverige & LYS 2020

Tala ur skägget*

Ibland har svenskar svårt att säga vad de menar. Istället säger de något lite snällare, och man måste själv lista ut vad det betyder.

Här kommer några exempel på vad vi säger när vi inte talar ur skägget. Vad betyder fraserna? Hur kan de missförstås? Diskutera!

1. Har du tid att komma in på mitt rum en stund?
2. Tror du att vi borde göra så här?
3. Ska vi säga så här att du kommer till mig klockan 10?
4. Om du vill kan du ta med dig egen lunch.
5. Så kan man kanske göra, men...
6. Nja.
7. Jag tror inte det.
8. Det kan bli lite svårt.

*Materialet kommer från *Ta kontakt* Energiföretagen Sverige & LYS 2020

Vanliga fraser 2*

Vilken fras använder du i de här situationerna? Mer än ett svar kan vara rätt. Du vill...

1. ha någons uppmärksamhet.
 2. att någon ska göra något långsammare.
 3. att någon inte ska göra dig illa.
 4. att någon inte ska hålla i något.
 5. att någon inte ska var så stressad
 6. att ska böja sig ner för att inte få något i huvudet.
 7. att någon ska använda händerna för att hålla balansen eller inte tappa något.
-
- a. Du!
 du
 - b. Se upp!
 Se upp
 - c. Ducka!
 ducka
 - d. Håll i dig!
 Håll i rej
 - e. Akta!
 akta
 - f. Vänta lite!
 Vänta lite
 - g. Släpp!
 släpp
 - h. Sakta ner!
 Sakta ner
 - i. Lugna ner dig!
 Lugna nerej

*Materialet kommer från *Ta kontakt* Energiföretagen Sverige & LYS 2020

Använda egna ord för att sammanfatta något du läst eller hört

Om man är ny i språket härmar man mycket eftersom det helt enkelt är så man lär sig. Emellertid uppstår problem när härningen uppfattas som plagiat. Den här problematiken stötte handledarna på halvvägs genom praktikperioden när det var dags att jobba med yrkesvalideringen. Deltagarna ställde frågor eller läste en text, och skrev i princip samma sak när de svarade på valideringsfrågorna. I vissa fall kan det förstås röra sig om rent fusk, men ofta handlar det om språklig osäker och att originaltexten var på för hög nivå för deltagaren.

Det senare kommer vi inte ifrån; de resurser som finns är inte anpassade för andraspråkstalare. Det vi däremot kunde göra var dels att medvetandegöra deltagarna om problematiken och dels att öva på att formulera om komplexare texter till egna ord.

- Läs en text.
- Slå upp ord som du inte förstår.
- Markera det viktigaste i texten.
- Berätta muntligt (spontant) för någon vad du har läst, utan att titta i texten samtidigt.
- Sammanfatta skriftligen med egna ord
 - *Jag har läst om ...*
 - *Det viktigaste i artikeln är ...*
 - *Jag visste inte att ...*
 - *En annan intressant sak är ...*
 - *Själv tycker jag ...*

Den här övningen kan man göra med olika texttyper. I mitt fall slog vi samman det med texter och diskussion om svensk arbetsplatskultur. Jag gjorde om texten till en lucktext för att det skulle bli ännu tydligare för deltagarna att de inte alls förstod allt i texten.

Jobba i Sverige lucktexter

Att använda lucktexter istället för vanliga texter hindrar deltagaren från att tro att hen förstår allt.

Diskussion om svensk arbetsplatskultur

Det här brukar vara ett jättepopulärt tema på andra kurser, men just den här gången upplevde jag att deltagarna inte alls var intresserade. Det här är ju sällan något man kan förutspå, så jag brukar alltid ha ett annat perspektiv på övningen som en plan B. Den här gången blev det inte så mycket diskussion som jag hade räknat med, så istället fokuserade vi på ordförråd och grammatik.

Förövning

Berätta för dina kurskamrater

- *En sak som är konstig på min praktikplats är ..*
- *Jag blev förvånad när jag upptäckte/insåg ...*
- *Det tar ett tag att vänja sig vid ...*
- *Något som var jobbigt först men som jag uppskattar nu är ...*
- *Jag har märkt att ...*
- *Jag undrar varför ...*

Lucktexter från *Jobba i Sverige*

- Slå upp orden i ordlistan.
 - Läs texten en gång. Slå upp ord om du behöver.
 - Läs texten en gång till och stoppa in orden från ordlistan där de passar.
 - Sammanfatta texten med egna ord.
- Bra fraser
- *Texten handlar om ...*
 - *Jag visste inte att ...*
 - *Det viktigaste i texten är ...*
- Skriv tre till fem diskussionsfrågor på temat artikeln handlar om.
 - Presentera sammanfattningen för dina kurskamrater.
 - Diskutera med dina kurskamrater enligt diskussionsfrågorna som du har förberett.

Gemenskap*

Gemenskap är viktigt för svenskar. Det betyder att man känner _____ med gruppen, kanske inte för att man tycker och tänker likadant men för att man har liknande _____ och referenser. På en arbetsplats _____ de flesta svenskar mycket om gemenskapen vilket kan yttra sig i att man undviker _____ ämnen, att man har vissa ritualer kring småpratet och att alla, enligt _____ regler, måste vara med och fika eller äta lunch tillsammans.

Konflikt*

Konfrontation anses vara destruktivt och är något som svenskar _____ in i det sista. Om det _____ konflikter i ett jobsammanhang försöker alla _____ att höja rösten eller visa sina känslor. Känslouttryck ter sig "hysteriska" för många svenskar och det är något man ser ner på eftersom det visar på att man inte har kontroll. Om det har blivit bråk är det kutym att inte ta upp det jobbiga som hände vid ett senare tillfälle, utan man brukar låtsas som att det inte har hänt.

Kompromiss

Den svenska _____ av begreppet kompromiss är slutresultatet av en lyckad _____. En kompromiss betyder också att alla inblandade har fått åtminstone en liten del av vad de vill, och inte att alla fått en del av vad de inte ville. Varje _____ går ut på att hitta en kompromiss, och varje part har lagt upp sin strategi enligt detta.

beslutsprocess
inblandade
tabubelagda
undviker

erfarenheter
låta bli
tillhörighet
uppstår

förhandling
oskrivna
tolkningen
värnar

*Materialet kommer från *Jobba i Sverige* (Pihl & Tegsveden Deveaux) LYS 2020

Övning: berätta med egna ord

Låt varje deltagare läsa ett kortare textstycke (gärna med luckor) för att sedan berätta om vad hen har läst för de andra i gruppen.

Feedback och kritik* Många svenskar tycker att det är (1) _____ att både uttrycka och (2) _____ feedback och kritik. Många (3) _____ rapporterar således att de inte får någon feedback (4) _____ på jobbet, eller att den feedback de får är indirekt och svårtolkad. Ett (5) _____ format är en (6) _____ dubbelmacka, det vill säga att negativ feedback presenteras mellan två (7) _____ av positiv feedback.

alls *jobbigt* *lager* *ta emot*
utlandsfödda *vanligt* *så kallad*

- *Artikeln handlar om hur svenskar reagerar på att få negativ feedback.*
- *Det viktigaste man kan läsa är att många svenskar är rädda för att få kritik.*
- *En annan intressant sak är svenskar presenterar negativ feedback mellan positiv feedback, som en dubbelmacka.*
- *Jag visste inte det här, det var intressant att läsa.*
- *Själv tycker jag att det vore lättare om man kunde kommunicera kritik och negativ feedback på ett mer direkt sätt.*

*Materialet kommer från *Jobba i Sverige* (Pihl & Tegsveden Deveaux) LYS 2020

Valideringsuppgifter

En viktig del av praktiken är att praktikanternas yrkeskunskaper ska valideras. Detta kräver förstås språklig kompetens.

Det är lätt för mig som språklärare att snöa in på språkriktighetsfrågor, men med den tidsram vi jobbade med var det helt enkelt inte möjligt att satsa på helt korrekt inlämnade skriftliga svar. Istället fick även jag se på det hela på ett pragmatiskt sätt. Från handledarnas synvinkel var det enda viktiga att de skulle förstå vad praktikanterna menade och att det inte blev några missförstånd.

Därför jobbade vi med följande moment:

- Bryta upp och förstå valideringsfrågor.

Beskriv vad som ingår rondlista/dagtidslista och varför man måste följa denna rondlista.

- Öva in strukturer för typiska svar.

Beskriv vad som ingår rondlista/dagtidslista och varför man måste följa denna rondlista

- Vara medveten om typiska språkmissar som kan ändra budskapet.

*får, får inte, måste, måste inte
klarar/blir klar med*

- Förklara skillnaden mellan olika verktyg, anläggningsdelar eller processer.

Förklara skillnaden mellan förebyggande och akut avhjälpande underhåll.

- Använda egna ord för att förklara något man läst eller hört.

Oljepriset piskades upp av Kinas ekonomiska framsteg. Höga priser ledde i sin tur till breda nysatsningar på skifferolja som väntas pressa oljepriset årtionden framöver.

Bryta upp och förstå valideringsfrågor

Först går vi igenom en ordlista med ord och fraser som jag tidigare identifierat som svåra.

läser av

Vad är skillnaden på *läser* och *läser av*? Vad mer än ett flödesschema kan man läsa av?

får fram

Vad betyder *får fram*? Vad kan man få fram av att titta på en karta/en tidtabell/ett schema?

Läs frågorna tillsammans. Markera frågeorden

Hur läser man av ett flödesschema och vad gör du med informationen som du får fram?

Bryt upp frågorna enligt hur många frågeord det finns. I det här exemplet finns det alltså två:

Hur läser man av ett flödesschema?

Vad gör du med informationen som du får fram?

Svara på frågorna tillsammans i klassen. Erbjud deltagarna bra fraser:

Man läser av ett flödesschema genom att ...

Med informationen som man får fram ...

Använd de här exemplen:

- *Beskriv vad som ingår i rondlista/dagtidlista och varför man måste följa denna rondlista:*
- *Förklara varför taggprocessnummer finns och dess betydelse.*
- *Beskriv hur du utifrån avställningschecklistan får stänga av delar av anläggningen vid underhåll och hur de avstängningar du gör samverkar och påverkar anläggningen.*
- *Förklara vad driftinstruktioner är och förklara vikten av att de utförs i rätt ordning.*
- *Hur använder du, och varför ska du använda arbetsmiljöföreskrifter, miljöföreskrifter och ESA när du tar fram riskbedömningar?*
- *Vad behöver du göra om "är-värdet" skiljer sig från "bör-värdet" och vad händer i processerna när "är-värdet" är lägre, respektive högre, än "bör-värdet"?*
- *Förklara skillnaden på ... och*

Förklara skillnaden

Många valideringsfrågor handlar om att förklara skillnaden på olika verktyg, processer eller arbetsmoment.

Titta på ett exempel tillsammans i klassen. Sedan svarar jag själv på frågan. Här brukar jag be om hjälp med det tekniska, men jag formulerar svaret själv.

Vi går igenom det jag har skrivit, och identifierar nyckelord som jag använder:

Förklara skillnaden på *anläggning* och *byggnad*.

Båda är något som människor har byggt. En byggnad är ett allmänt/generellt ord som beskriver en konstruktion som man kan gå in i, medan en anläggning är en byggnad som används för industri, produktion eller liknande. En anläggning har ofta många beståndsdelar, till exempel maskiner.

Ge deltagarna i uppgift att förklara skillnaden mellan ordpar som du valt ut. Listan nedan kommer från ord som jag under kursens gång förstod att deltagarna blandade ihop.

Förklara skillnaden mellan...

- *eld och brand*
- *en ask och aska*
- *syre och syra*
- *flis och torv*
- *tänder och brinner*
- *släkt och släckt*
- *en myr och en myra*
- *en försiktighetsåtgärd och en säkerhetskontroll*

Jobba med struktur 1

Många av valideringsfrågorna går ut på att man ska beskriva en process. Det krävs hög teknisk kompetens för att svara på frågorna, och jag klarade inte av dem. Därför övade vi på mer vardagliga processer.

Visa på likheten i en valideringsfråga och en vardaglig fråga:

Beskriv hur du utför mätning och övervakning av tryck, temperatur och flöden.

Beskriv hur du borstar tänderna.

Gå igenom hur man svarar på den sistnämnda frågan:

Beskriv hur du borstar tänderna.

För att borsta tänderna behöver jag en tandborste, tandkräm, vatten och eventuellt en mugg. Först sätter jag tandkräm på tandborsten. Om det blir för mycket tandkräm kan jag skölja bort det med vatten. Sedan borstar jag tänderna noga genom att röra tandborsten uppåt, nedåt, och åt sidorna på tänderna. Det är viktigt att borsta alla sidor av varje tand. Det bör ta två till tre minuter. Sist av allt sköljer jag bort tandkräm som blivit kvar med vatten. Jag kan använda en mugg eller händerna.

Gå igenom strukturord och -fraser:

- *För att ... behöver ...* (berätta om utrustning)
- *Först ...*
- *Om ... kan* (eventuell konsekvens)
- *Sedan/Efter det ...*
- *Genom att* (svarar på frågan "hur")
- *Det är viktigt att ...*
- *Det bör ...* (rekommendation)
- *Sist av allt...*

Låt deltagarna välja en process från listan och skriva en text med samma struktur som den om tandborstningen:

- Beskriv hur du kokar ett ägg.
- Beskriv hur du reser i kollektivtrafiken.
- Beskriv hur du skickar ett sms.
- Beskriv hur du byter en glödlampa.
- Beskriv hur du startar en bil.
- Beskriv hur du diskar en tallrik.
- Beskriv hur du tvättar håret.
- Beskriv hur du tvättar en jacka.
- Beskriv hur du använder diskmaskinen
- Hur du köper ett par bra skor.

Jobba med struktur 2a

Många valideringsfrågor handlar om att man ska kontrollera att allt står rätt till i anläggningen och vilka risker som finns:

Beskriv vad som ingår rondlista/dagtidlista och varför man måste följa denna lista.

På samma sätt som föregående övningen förenklade vi temat men följde samma frågestruktur som valideringsfrågan:

Beskriv vad du gör innan du går hemifrån och varför du måste göra det.

Innan jag går hemifrån kontrollerar jag alltid att jag har stängt av spisen och att jag har släckt i alla rum. Jag kollar en extra gång på kranen i badrummet, för ibland rinner den. Jag ser efter om jag har med mig nycklar och telefon. Jag måste låsa dörren ordentligt innan jag går, och jag känner efter om den är låst.

Om jag missar att kolla att allt är avstängt är det risk för att det börjar brinna, om spisen är på. Om kranen står och ringer finns det risk för översvämning. Om jag lämnar dörren olåst kan någon okänd ta sig in i lägenheten och stjäla saker.

Fraser

- ... kontrollerar/kollar/ser efter om ...
- Om ... är det risk för/finns det risk för ...
- Om ... kan ...

Övning

- Beskriv vad du gör innan du går och lägger dig.
- Beskriv vad du gör när du packar en väska för att resa bort.
- Beskriv vad du gör när du lämnar in dina valideringsuppgifter.
- Beskriv vad du gör om du upptäcker att ditt bankkort är borta.

Jobba med struktur 2b

Vad kan hända om man har missat något under rondan?

Vad kan hända om man har glömt att stänga av spisen när man går hemifrån?

Om man har glömt att stänga av spisen när man gått hemifrån kan det börja brinna. Därför är det bra att gå tillbaka och kolla spisen. Om spisen är på måste jag stänga av den.

Användbara ord och fraser

- *använda.*
- *kan*
- *därför*
- *om*
- *då*
- *Men*
- *Om man har ... kan ...*
- *Då måste man.../Då får man inte...*

Övning

- Vad kan hända om man glömt stänga av en vattenkran innan man går hemifrån?
- Vad kan hända om man glömt att låsa innan man går hemifrån?
- Vad kan hända om man glömmar sin dator på tunnelbanan?
- Vad kan hända om man glömmar logga ut från banken?

Relevanta språkmissar

Måste inte och får inte

På många språk använder man motsvarande *måste inte* när man pratar om något som inte är tillåtet. På svenska säger vi *får inte* i samma situation.

~~Man måste inte röka hemma hos mig.~~

Man får inte röka hemma hos mig.

På en del språk använder man också *kan* respektive *kan inte* för att uttrycka svenskans *får* och *får inte*.

~~Man kan inte röka hemma hos mig.~~

Man får inte röka hemma hos mig.

Det är många som missar att *får inte* beskriver ett förbud eller något som inte är tillåtet på svenska. När man svara på valideringsfrågor är detta centralt för att göra sig förstådd.

Övning

Berätta om vad man kan, inte kan, får, inte får, måste respektive inte måste göra hemma hos dig:

- *Mina barn kan dricka vin men de får inte. De är för unga.*
- *Jag får dricka vin men jag måste inte. Om jag hellre vill dricka vatten går det bra.*
- *Jag får springa maraton men jag kan inte. Jag är för otränad.*

Låt deltagarna svara på samma frågor:

- Vad får/kan/måste man inte göra hemma hos dig?
- Vad får/kan/måste man göra hemma hos dig?
- Vad får/kan/måste man inte göra på din praktikplats?
- Vad får/kan/måste man göra på din praktikplats?

Underhåll och underhållning

Som jag beskrivit tidigare hade jag på den här kursen inte möjlighet att rätta alla språkfel som förekom, utan jag fick fokusera på det allra viktigaste och mest relevanta, och framförallt det som kunde orsaka missförstånd.

Sedan finns det språkmissar som kanske inte skapar missförstånd men som kan leda till att någon skrattar eller det blir konstig stämning.

Till exempel blandade mina kursdeltagare ihop orden underhåll och underhållning. Jag tror egentligen inte att det kommer bli några missförstånd om man pratar om "underhållning på panna 4". Samtidigt är det något som kan låta lite skrattretande och ordet "underhåll" förekommer så ofta inom tekniska yrken att jag tycker att det är viktigt.

Lite på samma tema hade jag på kursen en deltagare med asiatiskt ursprung som hade svårt att skilja på L och R. Oftast är det något som egentligen inte skapar några problem med förståelsen, utom just när det kom till ordet "rök" som förekommer ofta inom fjärrvärme. När deltagaren pratade om "lökgas" och "lökutveckling" blev det ganska komiskt, och därför kom vi överens om att han får anstränga sig till ett rullande R (som han behärskade men inte utan ansträngning) just när det kom till det ordet. Både han och jag upplevde det som en bra kompromiss.

Just eftersom kursen var så kort och den pragmatiska inställningen vi var tvungna att ha fick jag inte vara den pedantiska lärare jag normalt är, utan fokus fick verkligen ligga på saker som kunde missförstås eller uppfattas som komiska. Det gjorde det också lättare att motivera språkkorrigering hos deltagarna, som uppvisade en varierande grad av språkintrasse och studievana. När man kan visa på att ett fel verkligen kan ha praktiska konsekvenser utanför klassrummet ser man också större intresse att åtgärda felet från deltagarnas håll.

Klarar och blir klar

Det är ganska lätt att förstå att det inte är helt tydligt (eller klart!) när det kommer till *att bli klar* och *att klara* – och även *att klara av*.

Många som har svenska som andraspråk säger "jag klarade lunchen klockan 12.30" när de menar att de *blev klara* med lunchen den tiden. Jag kan sympatisera med det, det verkar helt logiskt, men i yrkesrollen kan det bli problematiskt.

Vi klarade inte allt vi skulle göra igår.

Betyder inte alls samma som

Vi blev inte klara med allt vi skulle göra igår.

Det är alltså viktigt. Det kan också vara intressant att titta på skillnaden på *blir klar* och *slutar*.

Vad är skillnaden på

Jag blev klar med mina studier 2012.

och

Jag slutade plugga 2012.

Svara på frågorna muntligt.

- Vad klarar du inte av att äta?
- När är kursen klar?
- När blir du klar med svenskan?
- När tänker du sluta studera svenska?
- Finns det någon person du inte klarar av?
- Finns det något som du klarade när du var yngre men som du inte klarar nu?
- Finns det något som du klarar nu men inte när du var yngre?
- Vad brukar du göra när du är klar med läxan?
- Vad är ditt bästa tips för att klara ett prov?

Förklara ord

Som lärare hamnar jag lätt i fällan att jag själv förklarar orden för deltagarna. Det är ju mycket lättare och mer effektivt än att låta deltagarna göra det. Samtidigt var det ju viktigt att de själva fick jobba med produktion.

Några av deltagarna kunde förklara vad ord betydde, men i allmänhet var det en svår uppgift. Jag tycker också att det är otroligt viktigt att jobba med omskrivningar så att deltagarna kan kommunicera om det de gör på praktikplatserna också när de inte kan det exakta ordet.

I början fick deltagarna testa olika tekniker för att förklara ord

- para ihop-övningar för att se hur förklaringar kan se ut
- synonymer och antonymer
- komplettera meningar
- exempel

Det visade sig att den metaspråkliga kompetensen var låg och att deltagarna inte kände till begrepp som synonymer och motsatser. Dessa förklarade jag med exempel *het* är en synonym till *varm*. *Kall* är en motsats/antonym till *varm*.

Ställa frågor

Något som åter och återigen kom upp i samtal med handledarna var att praktikanterna inte ställde tillräckligt många frågor och inte var tydliga nog med när de inte förstod vad som sades ute på praktiken. Här hade jag som lärare en viktig roll på flera sätt. Vad jag kunde göra var att...

- hjälpa deltagarna att formulera frågor, det vill säga ge dem språkliga verktyg för att kunna uttrycka sina frågeställningar.
- skapa ett klassrumsklimat där frågor uppmuntras, till exempel att aldrig behandla någon fråga som "dum", inte strunta i frågor, och att själv visa mig vetgirig. En viktig del i det är alltså att jag försöker visa på min egen okunskap, att fråga deltagarna om saker som jag inte förstår samt att inte försöka mörka när jag sagt något felaktigt själv eller inte kommer på svaret.
- Att öppet prata om att ställa frågor på jobbet.

Använd fraserna nedan för att diskutera frågor på praktikplatsen:

- *Om jag inte förstår ...*
- *När jag har sagt "va" tre gånger känner jag mig...*
- *Jag är orolig för att ... om jag inte verkar förstå något.*
- *Ibland säger jag att jag förstår (fast jag inte gör det) eftersom ...*
- *Den som ställer många frågor kan uppfattas som ...*

Ibland är övningen inte mindre komplicerad än att man kan öva på att ställa frågor tillsammans. Här passar jag förstås på att baka in lite prosodi och reduktioner:

- Vad är det där för något?
Vaäre där fönat?
- Vad har man den här till?
Vahaman denär till?
- Hur funkar en sådan här?
Hufungkar en sänär?
- Vänta, nu förstod jag inte. Vad sa du om...?
Vänta, nu förstog jante. Vasaru om...?
- Kan du skriva ner det?
Kandu skrivanere?
- Hur stavas ___ ?
hustavas...?

En sak som jag inte gjorde själv men som jag skulle göra om jag hade samma kurs igen är öva mer på att ställa frågor, till exempel att be dem skapa egna innehållsfrågor om en text som de läste, eller om den presentation som de hade för sina kurskamrater. Då övar man både på att formulera frågor (rätt frågeord, rätt ordföljd) samt att hitta rätt sak att fråga om i ett visst sammanhang.

Avslutning

Särskilt på distans kan det vara svårt att avsluta en kurs och även hålla lågan uppe under sista lektionstimmen. Jag brukar dela in sista lektionen i två delar, en tillbakablickande och en framåtblickande.

Bakåtblickande

- Repetition av viktiga moment och regler.
- "Sista chansen" brukar jag kalla en övning där deltagarna får i läxa att skriva ner alla de frågor de har (som rör yrkessvenskan) och sedan går vi laget runt och varje deltagare får ställa en fråga i taget tills tiden är slut.

Framåtblickande

- Tips på metoder och resurser för att utveckla svenskan.
- En känsla av hopp och inspiration. Jag sa till exempel till deltagarna att jag hoppas att nästa gång vi ses så är de där i egenskap av handledare till nya praktikanter

Skriftlig avslutning mejl

- Tydlig individuell feedback på vad deltagaren har blivit bättre på och vad hen behöver öva mer på.
- Tydlig information om materialet vi jobbat med. Kan de ladda ner eller spara saker innan jag tar bort deras mappar? Jag tar också bort whatsappgruppen så att det är tydligt att den kanalen är stängd, vilket är bättre än att den rinner ut i sanden.

Lycka till och ta gärna kontakt med mig för att prata yrkessvenska!